

1. Democratische rechtsorde

- Versterking van de democratische rechtsorde
  - Het kabinet zet het programma **Werken aan Uitvoering** voort. Hierbij trekt het kabinet nadrukkelijk samen op met gemeenten, die als eerste overheid optreden.
  - **We beoordelen wetten op eenvoud, menselijke maat en uitvoering en verbeteren waar nodig.** Het mag niet zo zijn dat mensen die onbedoeld een fout maken, direct als fraudeur worden bestempeld. In de uitvoering moet ruimte zijn om af te wijken als de gevolgen voor mensen onevenredig groot zijn. **Waar mogelijk krijgen professionals in de uitvoering meer beslisruimte.** We nemen daarvoor hardheidsclausules op in de wet.
  - **We stimuleren op lokaal niveau mogelijkheden voor burgerparticipatie en burgerinitiatieven, zoals een uitdaagrecht** waarbij mensen de mogelijkheid hebben om publieke taken over te nemen van de gemeenten, met de publieke middelen die hiervoor nodig zijn.
  - **We bezinnen ons op de positie van het lokale bestuur en de positie van de burgemeester** daarbinnen om het toekomstbestendig te maken.
  - Wanneer het algemeen belang dit noodzakelijk maakt, zal het kabinet, met inachtneming van de lokale autonomie en passende waarborgen, gebruik maken van de mogelijkheid **een aanwijzing te geven aan de medeoverheden.**
  - Om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren **een nieuwe financieringssystematiek voor de periode na 2025** uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken. Daarbij worden ook alternatieven voor de OZB en MRB in de beschouwing betrokken. In de huidige kabinetsperiode zal de financiering van de medeoverheden grotendeels worden vormgegeven via de accres systematiek.
  - Daarnaast **wordt de oploop van de opschalingskorting deze kabinetsperiode geschrapt, krijgen de medeoverheden via een specifieke uitkering middelen voor de uitvoering van het klimaatbeleid, en wordt in lijn met de uitspraak van de commissie van wijzen additionele financiering voor jeugdzorg** beschikbaar gesteld. Vanaf 2024 worden in aanvulling op de huidige hervormingsagenda extra beleidsmaatregelen in de jeugdzorg genomen. Daarbij kan gedacht worden aan (een combinatie van) normeren van de behandelduur of het introduceren van een eigen bijdrage.
  - We hebben de ambitie om de toeslagen af te schaffen, zodat mensen niet meer verdwalen in de ingewikkelde regelingen of te maken krijgen met hoge terugvorderingen. Daarom voeren we de komende jaren een fundamentele herziening van de kinderopvang toeslag door. **In stappen verhogen we de vergoeding van de kinderopvang tot 95% voor werkende ouders.** De toeslag wordt daarnaast direct uitgekeerd aan kinderopvanginstellingen zodat ouders niet meer worden geconfronteerd met hoge terugvorderingen. Ouders betalen alleen nog een kleine eigen bijdrage. Ook hervormen en vereenvoudigen we de huurtoeslag. In de tussentijd gaan we door met verbeteringen in het huidige toeslagenstelsel (Kamerstuk 31066, nr. 898).
  - Ook zetten we **de brede armoede- en schuldenaanpak met volle kracht door en zorgen voor een betere, verantwoorde overheidsincasso met oog voor de menselijke maat** en we nemen bovenstaande maatregelen om de relatie tussen burger en overheid te verbeteren.
- Media

- Om de onafhankelijkheid van de pers op lokaal niveau beter te waarborgen, hevelen we de **financiering hiervan over van het Gemeentefonds naar landelijke financiering** en investeren we extra.

2. Duurzaam land

- **Klimaat en energie**
  - Nederland wil koploper in Europa zijn bij het tegengaan van de opwarming van de aarde. Om uiterlijk in 2050 klimaatneutraal te zijn, scherpen we het doel voor 2030 in de Klimaatwet aan tot tenminste 55% CO2 reductie. We committeren ons hard aan dit doel en zullen indien nodig extra stappen zetten om dit te realiseren. Om dit doel ook zeker te halen, spreken we af om ons in het beleid te richten op een hogere opgave, wat neerkomt op circa 60% in 2030.
  - We versterken de **uitvoeringskracht van het Rijk en de medeoverheden om de transitie te kunnen uitvoeren**. Een onafhankelijke wetenschappelijke adviesraad (zoals in het Verenigd Koninkrijk) beoordeelt het beleid en adviseert erover. Met een generatietoets borgen we dat het beleid ontwikkeld wordt vanuit een brede-welvaartsbenadering. We betrekken burgers actief bij het klimaatbeleid.
  - Een randvoorwaarde voor een ambitieus klimaatbeleid is het hebben van voldoende vakmensen, nu maar ook op weg naar 2050. **We gaan met onderwijsinstellingen, overheden, en sociale partners aan de slag om vakmensen op te leiden** en, waar nodig, om of bij te scholen.
  - **We helpen het mkb met verduurzamen**. We zorgen voor inzicht in en advies over de stappen die het mkb kan zetten. We stimuleren verduurzaming en versimpelen de regelingen voor ondernemers. Toekomstig klimaatbeleid toetsen we op de effecten op het mkb.
  - We onderzoeken de mogelijkheden om **financiële prikkels voor fossiele brandstoffen af te bouwen** om vervolgens de financiële stimulering voor deze brandstoffen waar mogelijk te beëindigen. We doen dit zoveel mogelijk met andere landen, met het oog op ons vestigingsklimaat.
  - We gaan op basis van een programmatische aanpak - met een langjarig Nationaal Isolatieprogramma mét commitment en middelen tot ten minste 2030 - **woningen sneller, slimmer en socialer isoleren**. We benaderen mensen actief, bundelen vraag en aanbod, beginnen bij de woningen die het slechtst geïsoleerd zijn en bieden (extra) ondersteuning aan huishoudens met een laag- en middeninkomen. → mogelijke taak voor gemeenten
  - **Op wijkniveau** zetten we, waar dat kosteneffectief kan, in op de realisatie van **duurzame warmtenetten**. De onrendabele top van collectieve warmteprojecten zal deels worden gefinancierd uit een nationale subsidieregeling, zodat dit voor huishoudens betaalbaar blijft.
  - We blijven investeren in schone mobiliteit vanwege het klimaat, maar ook voor de verbetering van de luchtkwaliteit in de steden. Elektrisch vervoer wordt gestimuleerd; ook de tweedehandsmarkt. Overstimulering wordt voorkomen. Ook duurzame stadslogistiek en vrachtverkeer krijgen ondersteuning. **De uitrol van laadinfrastructuur wordt versneld**. Bijmenging van duurzame biobrandstoffen wordt gestimuleerd.
  - We maken afspraken met het bedrijfsleven en overheden over het **stimuleren van thuiswerken**.
  - **Hittestress** tijdens een warme periode is een steeds groter probleem en veroorzaakt een piek in het overlijden van vaak kwetsbare mensen. Om dit tegen te gaan

bevorderen we het toevoegen van meer groen, water en lichte oppervlakten in dichtbebouwd gebied. Dit leidt tot meer schaduw, verdamping en reflectie.

- **Landbouw, natuur en stikstof**

- We brengen natuur en landbouw in balans door de **transitie naar kringlooplandbouw** voort te zetten op het terrein van voer, mest, bodem, pacht, dierenwelzijn en daarbij behorende innovaties. Met inzet van reststromen in veevoer, vervanging van kunstmest door organische mest en een grondgebonden melkveehouderij sluiten we kringlopen. Hierover worden afspraken gemaakt met toeleveranciers en de verwerkende industrie.
- We **stimuleren nieuwe verdienmodellen zoals ‘bio-based’ bouwmaterialen, ‘carbon credits’ en stikstofbinding**. Met langjarige overeenkomsten en een passende vergoeding vergroten we de mogelijkheden van (agrarisch-)natuur en landschapsbeheer. **We creëren een tussenvorm van natuur- en landbouwgrond: landschapsgrond**. Hiermee en door uitbreiding van natuurareaal vergroten we het leefgebied van kwetsbare soorten en brengen we de doelen van de Vogel- en Habitatrichtlijn dichterbij.
- Een **Nationaal Programma Landelijk Gebied pakt de uitdagingen in de landbouw en natuur aan met een transitiefonds** waarin tot 2035 cumulatief €25 miljard beschikbaar komt. In bestuurlijke afspraken met provincies worden voorwaarden vastgelegd aan het vrijgeven van rijksbudget. **De Omgevingswet bevat het instrumentarium voor een onontkoombare aanpak voor natuurverbetering en een basis voor vergunningverlening**. Met ecologische analyses stellen we vast wat nodig is om gebiedsgericht de opgaven ten aanzien van natuurherstel, klimaat en water te halen. Een ecologische autoriteit draagt zorg voor de wetenschappelijke en juridische borging van deze analyses. Een krachtige regie-organisatie ondersteunt dit proces en stuurt indien nodig bij. We maken per gebied ook inzichtelijk wat het toekomstperspectief voor de landbouw is.
- We **versnellen de doelstellingen in de wet stikstofreductie en natuurverbetering van 2035 naar 2030**, waarmee dit in lijn komt met het advies van het adviescollege Stikstofproblematiek (commissie-Remkes), waarbij alle sectoren hun evenredige stikstofbijdrage leveren. Ook in Europees verband zet het kabinet zich in voor stikstofreductie.
- Om **op verantwoorde wijze stikstofruimte uit te geven, werken we met goed onderbouwde kaders en eisen aan vergunningverlening**. De integrale aanpak biedt op afzienbare termijn de basis voor ruimere vergunningverlening. Daarin zitten onzekerheden, gezien de grootte en de duur van de transitie. Mocht dit leiden tot onbedoelde effecten dan zal het kabinet deze effecten wegnemen met bestaand instrumentarium en waar nodig nieuw instrumentarium ontwikkelen.
- **De overheid committeert zich bij haar inkoop aan duurzaam en lokaal geproduceerd voedsel.**

- **Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening**

- **De verhuurderheffing wordt afgeschaft**. We maken bindende prestatieafspraken met corporaties zodat de investeringscapaciteit die hierdoor ontstaat gebruikt wordt voor de bouw van flexwoningen, betaalbare huurwoningen, renovatie, verduurzaming en voor de leefbaarheid van wijken. Waar nodig krijgen corporaties projectsteun. De woningcorporaties brengen deze steun met elkaar op, op basis van de waarde van hun woningbezit.
- **Het Rijk neemt meer verantwoordelijkheid voor de huisvesting van statushouders** door met regionale afspraken over tijdelijke woningen de druk op gemeenten te

verlichten. Procedures voor het plaatsen van tijdelijke woningen worden verder vergemakkelijkt.

- **We bouwen in heel Nederland, zowel binnen- als buitenstedelijk.** We bouwen behalve in de 14 verstedelijkingsgebieden en in kansrijke spoor- en kanaalzones bij voorkeur bij bestaande infrastructuur en knooppunten. Bij nieuwbouw zijn de aanwezigheid van publieke voorzieningen, (OV-)infrastructuur en **bescherming van natuur** randvoorwaarden. Bij bebouwing van open ruimte groeit groen mee.
  - Een minister voor Volkshuisvesting & Ruimtelijk Ordening (VRO) ondersteunt gemeenten en provincies in het bepalen van woningbouwlocaties en maakt prestatieafspraken met hen.
  - **We stellen voor de komende 10 jaar in totaal €7,5 mrd beschikbaar voor goede ontsluiting van nieuwe woningen in de 14 verstedelijkingsgebieden en daarbuiten.** Deze middelen worden toegevoegd aan het mobiliteitsfonds en komen in overleg van de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de minister voor VRO en de regionale overheden tot besteding.
  - Het kabinet zet zich in voor een goede ruimtelijke inrichting, **het beschermen van onze natuur**, het tegengaan van de funderingsproblematiek als gevolg van bodemdaling, het voorkomen van verrommeling en verdozing van onze leefomgeving en de ruimtelijke inpassing van onze energie transitie.
  - Met **de invoering van een meldplicht, registratieplicht of verhuurvergunning**, met name voor de grotere verhuurders, geven we **gemeenten de mogelijkheid om discriminatie en malafide verhuurders gericht aan te pakken**.
- **Infrastructuur**
    - Verkeersveiligheid blijft daarnaast een speerpunt in ons beleid. Samen met de gemeenten wordt **bezien waar binnen de bebouwde kom de maximumsnelheid zinvol verlaagd kan worden naar 30 km/uur**. De snelheid op andere wegen blijft ongewijzigd.
    - **We investeren in de uitbreiding en verbetering van de infrastructuur voor openbaar vervoer (OV), fiets, auto en water**, omdat we goede en snellere verbindingen willen tussen stad en regio. We focussen hierbij op de grootste knelpunten uit de Integrale Mobiliteitsanalyse 2021, verbindingen in de (economische) regio's en N-wegen.
    - **We ontwikkelen 'hubs' waar reizigers eenvoudig kunnen overstappen** naar een (deel)auto, (deel)fiets, trein of metro via multimodaal reisadvies op maat. Ook zetten we in op het sociaal veiliger maken en het toegankelijker maken voor mensen met een beperking van het openbaar vervoer.
- ### 3. Veiligheid en sterke samenleving
- We versterken de gehele justitiële keten en de toegang tot het recht, onder meer met adequate en voorspelbare financiering in de strafrechtketen. We versterken de expertise van de aanpak van cybercriminaliteit in alle delen van strafrechtketen. **Met inachtneming van de verschillende verantwoordelijkheden wordt de samenwerking tussen de politie en de buitengewoon opsporingsambtenaren (boa's) verder geprofessionaliseerd.**
  - We zetten meer in op **maatschappelijk effectieve rechtspraak en herstelrecht**; laagdrempelige alternatieve geschillenbeslechting, al dan niet in combinatie met partners uit het sociale domein naar het voorbeeld van **buurtrechtspraak en 'mediation'**. **We beperken het aantal juridische procedures die de overheid voert tegen burgers. We bevorderen dat rechterlijke uitspraken meer worden gepubliceerd.**

- **Ondermijnende criminaliteit** vraagt om harde, realistische en effectieve aanpak. Dat doen we door **versterking van en forse investering in de justitie- en veiligheidsketen, van wijkagent en recherche tot rechtspraak, Openbaar Ministerie (OM), gevangeniswezen en reclassering**. Hiermee voeren we o.a. het Pact voor de Rechtsstaat uit.
- **De aanpak van ondermijning wordt verstevigd door aanpassing van wetgeving, opsporing, straffen, gegevensuitwisseling en detentie**. Daarbij betrekken we lessen uit de bestrijding van de maffia in Italië. We gaan de omstandigheden in de extra beveiligde inrichting (EBI) en het Italiaanse gevangenisregime vergelijken om te voorkomen dat vanuit gevangenschap netwerken worden aangestuurd.
- **Om criminaliteit goed aan te kunnen pakken is het belangrijk dat verschillende partijen (lokaal) beter kunnen samenwerken en gegevens uitwisselen. Ook zorgen we voor voldoende capaciteit en expertise om de taken beter te kunnen uitvoeren**. We zorgen ervoor dat de grondslagen voor die gegevensuitwisseling met de juiste waarborgen, zoals doelbinding en proportionaliteit, zijn verankerd in de wet en dat in adequaat toezicht is voorzien.
- Om te voorkomen dat jongeren de criminaliteit ingaan worden meer (jeugd)wijkagenten ingezet en komt er **een brede, domeinoverstijgende wijkaanpak ter bevordering van leefbaarheid en veiligheid**. We doen recht aan de wettelijke norm van minimaal 1 wijkagent per 5000 inwoners. Politie en justitie dienen de ruggengraat te vormen van een wijkenaanpak die kwetsbare wijken weerbaar moet maken tegen ondermijnende criminaliteit, door een combinatie van veiligheidsbeleid, sociaal offensief en het bieden van een uitweg uit (drugs)criminaliteit richting werk of een opleiding. **Bij de uitwerking hiervan wordt het door gemeenten bepleite meerjarige programma Leefbaarheid en veiligheid betrokken**.
- Door in te zetten op een **brede preventie-aanpak**, via onder meer **meer jeugdwerkers**, voorkomen we dat jongeren afglijden naar de criminaliteit of na een overtreding draaideurcriminelen worden. Dit doen we onder andere door vroegtijdig kwetsbaarheden, te signaleren en in te zetten op bewezen methodes.
- **Ter voorkoming van recidive** werken we verder toe naar meer maatwerk in het gevangenisregime waar re-integratie in de samenleving een belangrijk onderdeel van is. Om- en bijscholing in de gevangenis en **huisvesting voor ex-gedetineerden worden gefaciliteerd**.
- **Ter voorkoming van problematisch gebruik van drugs zetten we intensiever in op een actieve en effectieve preventieaanpak**, in het bijzonder ter bescherming van kwetsbare jongeren.

4. Bestaanszekerheid en kansengelijkheid

- Onderwijs en ontwikkeling
  - **In stappen verhogen we de vergoeding van de kinderopvang tot 95% voor werkende ouders voor kinderen tot 12 jaar**. De toeslag wordt straks direct uitgekeerd aan kinderopvanginstellingen zodat ouders niet meer worden geconfronteerd met grote terugvorderingen. Op basis van de praktijkervaringen en gedragseffecten bezien we de ambitie om het vergoedingspercentage op te hogen naar 100%.
  - We voorkomen leerachterstanden bij de start door het **stimuleren van de deelname van kinderen met een taalachterstand aan voor- en vroegschoolse educatie (VVE)**,

het versterken van de kwaliteit, en de relatie tussen opvang en onderwijs te versterken. Als onderdeel van een brede aanpak van bestrijding van armoede in kwetsbare wijken door gemeenten investeren we in een rijke schooldag, waarbij scholen zelf bepalen wat zij nodig achten **om de kansenongelijkheid te verkleinen.** Te denken valt aan begeleiding bij huiswerk, sport en cultuur in samenwerking met plaatselijke verenigingen en bibliotheken. We beginnen bij de scholen waar de nood het hoogst is.

- **We zetten de maatschappelijke diensttijd voort en bouwen deze verder uit,** zodat jongeren in contact kunnen komen met nieuwe leefwerelden, zich inzetten voor de samenleving, nieuwe vaardigheden ontwikkelen en mogelijk ontdekken waar hun passies liggen. Dat kan bij (maatschappelijke) projecten op het terrein van zorg, welzijn, veiligheid, defensie, sport, natuur en klimaat.
  - **We brengen het aantal onnodige thuiszitters terug naar 0** door elk kind een vorm van onderwijs te geven, onder meer door het vormgeven van een Digitale School.
  - We investeren structureel €1 miljard per jaar voor het **vergroten van de kansengelijkheid**, inclusief de maatschappelijke diensttijd.
  - We sluiten **een pact tussen overheid, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven om te zorgen dat elke mbo-student een stageplek** en een passende vergoeding krijgt. We bannen stagediscriminatie uit.
- Arbeidsmarkt en inkomen
    - **In totaal investeren we €500 mln per jaar in het hervormen van de arbeidsmarkt, reïntegratie en het aanpakken van armoede en schulden.** Ook trekken we €300 mln per jaar uit voor lastenverlichting van het mkb via loondoorbetaling bij ziekte.
    - **We hebben de ambitie om de toeslagen af te schaffen,** zodat mensen niet meer verdwalen in ingewikkelde regelingen of te maken krijgen met hoge terugvorderingen. We zetten hiervoor deze kabinetsperiode de eerste stappen. We hebben daarnaast de ambitie het **belastingstelsel te vereenvoudigen** en te hervormen en zetten ook daartoe de eerste stappen.
    - We maken werken lonender en verkleinen de armoedeval. We voeren een minimumuurloon in op basis van de 36-urige werkweek (initiatiefwetsvoorstel Gijs van Dijk (PvdA) en Maatoug (GroenLinks), (Kamerstuk 35335)). **We verhogen het minimumloon stapsgewijs met 7,5%** en houden de koppeling met de uitkeringen (behoudens de AOW) in stand om het bestaansminimum te verstevigen. We komen ouderen tegemoet via een hogere ouderen korting.
    - Ondanks de grote krapte op de arbeidsmarkt, zijn er nog teveel mensen die er niet tussen komen en onnodig langs de kant staan. **De komende jaren willen we daarom, samen met sociale partners, gemeenten en het UWV, meer mensen naar werk begeleiden.** Verder gaan we meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt naar werk begeleiden en breiden we het aantal beschutte werkplekken uit.
    - **We verruimen de bijverdiengrenzen in de Participatiewet en samen met gemeenten zorgen we er voor dat mensen die langdurig in de bijstand zitten actief worden benaderd en worden ondersteund en gestimuleerd naar werk.** We vragen daarbij ook een eigen actieve rol van uitkeringsgerechtigden. Daarbij hebben we oog voor ieders talenten en beperkingen, werken we vanuit vertrouwen en is er ruimte voor maatwerk. We wijzigen de kostendelersnorm zodat inwonende jongvolwassenen tot 27 jaar niet langer meetellen als kostendeler voor de uitkering van huisgenoten.
    - **We maken het aantrekkelijker voor ouders om werk en zorg te combineren doordat we in stappen de vergoeding van de kinderopvang tot 95% verhogen voor werkende ouders.** We werken ook aan de gendergelijkheid op de arbeidsmarkt door het uitbreiden van het betaald ouderschapsverlof naar 70% , het bestrijden van

zwangerschapsdiscriminatie en door beter te controleren op loonverschillen. We stimuleren de arbeidsparticipatie, meer uren of dagen werk in de week en een **evenredige vertegenwoordiging van vrouwen in leidinggevende posities**.

- **We zetten de brede armoede- en schuldenaanpak met volle kracht door.** We nemen **maatregelen om het aantal kinderen dat in armoede opgroeit in vier jaar tijd te halveren** en hanteren daarbij een eenduidige, realistische, relatieve definitie van armoede. We herijken elke vier jaar het sociaal minimum om vast te stellen of dit toereikend is om van te leven en mee te doen in de samenleving.
  - **We zetten in op financiële educatie, preventie en vroeg signalering**, zodat we **schulden kunnen voorkomen** of vroegtijdig kunnen verhelpen. Om te voorkomen dat mensen vastlopen kunnen maatschappelijke organisaties, zoals woningbouw corporaties, signalen omtrent kwetsbaren delen binnen juridisch verankerde waarborgen, zoals doelbinding en proportionaliteit. We geven mensen meer ruimte om een reserve aan te houden.
  - **Gemeenten krijgen meer mogelijkheden om laaggeletterdheid aan te pakken.**
- **Naar een samenleving waar iedereen zichtbaar zichzelf kan zijn**
    - **We versterken de positie van de Nationaal Coördinator tegen Racisme en Discriminatie, de Nationaal Coördinator Antisemitismebestrijding, het College voor de Rechten van de Mens, de Nationale Ombudsman en de gemeentelijke anti-discriminatievoorzieningen met voldoende mensen en middelen.** We maken met hen een meerjarig plan ter bestrijding van alle vormen van discriminatie, haatzaaien en racisme.
    - Voor institutioneel racisme is geen plek in onze samenleving. **We zetten ons in tegen etnisch profileren. Overheids- en uitvoeringsorganisaties moeten hierbij het goede voorbeeld geven.** We blijven inzetten op het verhogen van de aangiftebereidheid door de inzet van antidiscriminatieonderzoekers en het versterken van het politie netwerk 'roze in blauw'.
  - **Integratie en Inburgering**
    - **Om de integratie en inburgering van nieuwkomers te bevorderen, gaan we door met de nieuwe inburgeringswet. Ook de herinvoering van de inburgeringsplicht voor Turkse nieuwkomers wordt doorgezet.** Het is van groot belang dat nieuwkomers (arbeidsmigranten, statushouders) zo snel mogelijk integreren in onze samenleving. Wederkerigheid is hierbij het vertrekpunt en daaruit volgt een wederzijdse opdracht. Van de nieuwkomer vergt dit burgerschap, leren van de taal en het vinden van werk. Kansrijke asielzoekers krijgen vanaf dag één les in de Nederlandse taal en we maken het makkelijker (vrijwilligers)werk te verrichten.
    - Nieuwkomers worden gestimuleerd het beste uit zichzelf te halen. Ook met het leren van de taal. **Het bereiken van een zo groot mogelijke taalbeheersing blijft het doel, bij voorkeur taalniveau B1, waarbij we afspraken maken met gemeentes om achterstanden in taal zo goed en snel mogelijk aan te pakken.** Voor degenen die taalniveau B1 niet goed kunnen bereiken, blijft het streven erop gericht bij naturalisatie het taalniveau zoveel mogelijk naar B1 te verhogen. Het kabinet gaat hiertoe de mogelijkheden tot maatwerk verkennen, in lijn met het maatwerk bij de taaleis inburgering.

5. Welvarend land

- **Ondernemende, innovatieve en eerlijke economie**

- We zetten het **Nationaal Groeifonds** door via investeringen in projecten gericht op kennisontwikkeling, onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Zo versterken we ons verdienvermogen en verhogen we onze economische groei op de langere termijn.
  - **Een bruisende winkelstraat is cruciaal voor de leefbaarheid in dorpen en steden. Het kabinet gaat samen met lokale overheden aan de slag om leegstand tegen te gaan en de samenwerking tussen retail, horeca en cultuur te stimuleren. Toerisme krijgt een volwaardige plek in het economisch beleid, waarbij ingezet wordt op spreiding.**
  - We staan mengformules toe door het reguleren van ‘blurring’ in winkelgebieden op een verantwoorde manier waarbij we streng toezien op alcoholmisbruik.
  - Elke regio telt. **De Regio Deals zetten we voort.** We versterken de publiek-private samenwerkingsverbanden om de **regionale economische kansen** te benutten. Samen met de Brainportregio ontwikkelen we de mainport-status door. Er wordt in wet- en regelgeving rekening gehouden met de eigen positie van de grensregio’s. We werken daartoe samen met Vlaanderen, Wallonië, Noord-Rijn Westfalen en Nedersaksen, waarbij knelpunten worden aangepakt.
- **Cultuur en creatieve industrie**
    - Om herstel, vernieuwing en groei weer mogelijk te maken, **investeren we structureel €170 miljoen per jaar in de creatieve en culturele sector.**
    - Er komt **een herstelplan om zowel professionals, instellingen als amateurverenigingen er weer bovenop te helpen** en te versterken.
- **Digitalisering**
    - **Wetenschap, bedrijfsleven, ‘startups’, ‘scale-ups’, kenniscoalities en overheid slaan de handen ineen om de kansen die digitale technologie biedt te verzilveren.** We stimuleren innovatie en investeren in chips- en sleuteltechnologieën zoals kunstmatige intelligentie en quantumcomputing. We pakken (in Europees verband) de marktmacht en datamacht van grote tech- en platformbedrijven aan om de concurrentiepositie van bedrijven en de privacy van burgers te verbeteren.
    - Iedereen krijgt de kans om mee te komen door digitale kennis- en vaardigheden aan te bieden in het onderwijs en via om- en bijscholing. **We pakken digibetisme gericht aan via een publiekprivate strategie voor digitale geletterdheid en we verbeteren de toegankelijkheid van digitale overheidsdiensten,** met behoud van alternatieven voor digitale overheidscommunicatie.
    - We beschermen onze bedrijven, vitale infrastructuur en economisch kapitaal beter door **centraal gecoördineerde structurele samenwerking tussen onder andere het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC), het Digital Trust Center (DTC), overheden, bedrijven en wetenschappers.** Zij kunnen sneller en makkelijker informatie delen over digitale kwetsbaarheden en ‘hacks’.
    - We erkennen fundamentele burgerrechten online. We versterken daarom veilige digitale communicatie en passen geen gezichtsherkenning toe zonder strenge wettelijke afbakening en controle. We investeren in een sterke positie van de Autoriteit Persoonsgegevens en versterken samenwerking en samenhang tussen de diverse digitale toezichthouders. We regelen wettelijk dat algoritmes worden gecontroleerd op transparantie, discriminatie en willekeur. Een algoritmetoezichthouder bewaakt dit. **De overheid geeft het goede voorbeeld door niet meer data te verzamelen en onderling te delen dan nodig en ontwikkelt regels voor data ethiek in de publieke sector. We geven mensen een eigen ‘online’ identiteit en regie over hun eigen data.**

6. Gezondheid

- **Gezondheidszorg**

- We willen meer aandacht voor preventie en een gezonde levensstijl van jongs af aan. Kinderen die ongezond opgroeien staan veelal op een achterstand. Vermijdbare gezondheidsverschillen pakken we daarom aan. **We zetten de doelen van het Preventieakkoord door, met als doel een gezonde generatie in 2040 met een focus op de jeugd door sport, voeding en bewegen.** Dit vraagt een brede aanpak, met stimulering van gezonde keuzes en ontmoedigen van ongezonde keuzes, zonder mensen in hun vrijheid te beperken.
- We stimuleren sport en bewegen in het kader van het bevorderen van de gezondheid. Bij de sportvereniging begint een gezond leven. **Daarom helpen we sportverenigingen om straks klaar te staan Nederlanders weer aan het sporten te krijgen.**
- **Wij verbreden het Preventieakkoord met mentale weerbaarheid.**
- **Passende zorg is de norm.** Dat betekent dat zorg bewezen effectief is en we overbehandeling voorkomen. Het betekent ook dat zorg gericht is op gezondheid, functioneren en kwaliteit van leven; dat zorg samen met patiënt en professional tot stand komt en dat zorg op de juiste plek geleverd wordt. Zorg die vaak voorkomt en niet complex is, is voor iedereen dichtbij beschikbaar, terwijl complexe zorg die weinig voorkomt gespecialiseerd is. **We stellen toezichthouders en uitvoerders in staat hier adequaat op te sturen. We verbeteren en verbreden de toets op het basispakket op basis van een kader voor passende zorg. Er wordt ook gekeken naar bewezen (kosten)effectiviteit in de Wet langdurige zorg (Wlz), Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) 2015.** Passende zorg betekent dat de tweede lijn dezelfde zorg niet voor een hoger tarief kan declareren maar ook dat de rol van huisartsen versterkt wordt en zij voldoende tijd en capaciteit hebben.
- Ouderen moeten gezond ouder kunnen worden in hun eigen of passende omgeving. Dat betekent onder andere inzetten op meer seniorenwoningen en andere woonvormen, levensloopbestendige woningen, mantelzorg, digitale zorg, domotica en valpreventie. Daarbij mag van mensen zelf ook iets verwacht worden. **Wij stimuleren gemeenten om mogelijk kwetsbare ouderen vroeg in beeld te hebben en langer thuis wonen mede te faciliteren.**
- **Voor een toekomstbestendige ouderenzorg wordt wonen en zorg stapsgewijs gescheiden zodat langer thuis wonen nog meer gestimuleerd wordt.** Hierbij is expliciete aandacht voor **innovatieve woonvormen** en voor de mogelijkheid voor iedereen, ongeacht inkomen, om betaalbaar langer thuis te blijven wonen met zorg.
- Goede, tijdige en passende jeugdzorg, met een belangrijke rol voor de eigen omgeving, voorkomt zwaardere zorg. **We bakenen duidelijk af wat we onder jeugdzorg verstaan en gemeenten worden in staat gesteld om dit te leveren. Gespecialiseerde jeugdzorg (waaronder jeugd-GGZ) wordt centraler ingekocht.** De jeugdbeschermingsketen wordt verbeterd waarbij de rechtsbescherming van het kind en het gezin centraal staan.
- Het abonnementstarief heeft geleid tot een beperking van stapeling van zorgkosten en is transparant en eenvoudig in de uitvoering. Door stijgend gebruik van de huishoudelijke hulp staat de beschikbaarheid van voorzieningen onder de Wmo onder druk. Daarom **werken we naar een eerlijkere eigen bijdrage voor de huishoudelijke hulp met landelijke normen en met oog voor betaalbaarheid van lage- en middeninkomens.** Hierdoor blijven hulp en ondersteuning beschikbaar.
- Een eigen thuis is van wezenlijk belang voor iemands bestaanszekerheid. We zetten in op het **voorkomen van dakloosheid, vernieuwing van de maatschappelijke**

opvang en het realiseren van woonplekken met passende ondersteuning voor (dreigend) dakloze mensen.

- **Medisch-ethische vraagstukken**
  - **We voeren in elke gemeente het programma Kansrijke Start in.** Zo ondersteunen we vrouwen en pasgeborenen bij de eerste 1000 dagen die cruciaal zijn voor gezondheid, welzijn en latere ontwikkeling.
  - We blijven ons inzetten voor waardig ouder worden, allereerst door passende ouderenzorg. **We zetten de maatschappelijke coalitie 'Een tegen eenzaamheid' voort.** Daarnaast moedigen we de ontmoeting van jongeren en ouderen aan bijvoorbeeld door een vrijwillige maatschappelijke diensttijd en woonplekken waar jongeren betaalbaar kunnen samenleven met ouderen.

7. Internationaal

- **Buitenlands beleid**
  - Nederland neemt een leidende rol om de EU slagvaardiger, economisch sterker, groener en veiliger te maken. Daarbij werkt Nederland intensief samen met gelijkgezinde landen en waar nodig vormen we kopgroepen om tot oplossingen te komen, bijvoorbeeld op de gebieden klimaat, migratie, veiligheid, handel en het tegengaan van belastingontwijking. **We voeren EU-richtlijnen uit.**
  - We houden focus in het OS beleid. **Zo leveren we een grotere bijdrage aan de Sustainable Development Goals (SDG's)** en het bestrijden van de grondoorzaken van armoede, terreur, migratie en klimaatverandering. Met nationale partners, waaronder het maatschappelijk middenveld, en internationale partners zetten we ons in voor deze ambitieuze doelen.
- **Migratie**
  - Demografische ontwikkelingen, waaronder migratie, zijn van grote invloed op bijvoorbeeld de arbeidsmarkt en woningmarkt in Nederland. **Om meer grip te krijgen op migratie en tijdig te kunnen anticiperen willen wij periodiek inzicht krijgen op de verwachte arbeids-, kennis- en asielmigratie.** Daarbij is een mogelijkheid om te gaan werken met een beleidsmatig richtgetal van migratie naar Duits voorbeeld. De Adviescommissie voor Vreemdelingenzaken (ACVZ) komt met een advies op dit onderwerp. Dit advies zal zwaar wegen bij de beleidsontwikkeling.
  - **In Nederland is er altijd ruimte om mensen op te vangen die op de vlucht zijn voor oorlog, geweld en vervolging.** Daarbij nemen wij ook internationaal onze verantwoordelijkheid. Samen met andere Europese landen blijven we bijdragen aan humanitaire hulpverlening aan vluchtelingen op o.a. de Griekse eilanden. Wij zetten in op een effectief en menswaardig Europees asielbeleid. **In deze kabinetsperiode werken we aan een fundamentele herziening van het gezamenlijke Europese asielsysteem (GEAS)** zoals voorgesteld door de Europese Commissie en neergelegd in de kabinetsappreciatie, maar, als dit niet snel genoeg gaat, werken we hieraan verder met een kopgroep van gelijkgestemde lidstaten.
  - **Mensen die niet rechtmatig in Nederland mogen blijven, moeten terugkeren naar het land van herkomst.** We zetten in op effectieve maatregelen die gericht zijn op bijdragen aan terugkeer of vertrek van mensen die niet in Nederland mogen blijven. Dit doen wij door intensieve begeleiding via het terugkeerspoor uit te breiden, de meldplicht aan te scherpen, het onderwijs in gezinslocaties in AZC's in te richten op onderwijs in de taal van het land van herkomst en het uitbreiden van de Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV) naar een landelijk dekkend netwerk waarbij de opvang altijd gericht is op terugkeer. **Zelfstandige gemeentelijke opvang is dan niet**

meer nodig en wordt door het Rijk niet meer gefinancierd. Als sluitstuk van een zorgvuldig proces wordt in de wet het middel van de ongewenstverklaring aangepast zodat deze ook betrekking kan hebben op uitgeprocedeerde asielzoekers die weg moeten, die weg kunnen, maar die niet meewerken aan hun terugkeer of vertrek en daarbij richten we ons in het bijzonder op diegenen die overlast veroorzaken.